

Je existence světa nezávislá na našem vnímání?

Michael James

originál článku je dostupný na webové stránce Michaela Jamese:

<http://happinessofbeing.blogspot.cz/2014/12/does-world-exist-independent-of-our.html>

český překlad byl zveřejněn na www.rudolfskarnitzl.cz

Michael James

Před několika měsíci mi napsal jeden přítel, citující část rozhovoru č. 616 z knihy *Hovory s Ramanou Mahárišim*, kde Šrí Ramana říká: „*Ahankara* (ego) vyráží jako raketa a okamžitě se rozprostře coby vesmír.“ (Což je učení, které Šrí Ramana důrazněji, a ještě zřetelněji podal ve verši 26 *Ulladu Narpadu*: Pokud se ego projeví (vstoupí do existence), všechno se projeví. Když ego neexistuje, nic neexistuje. Ego je samo o sobě vším....)

Zdá se, že můj přítel má problém s přijetím takového učení, protože po ocitování oné pasáže z *Hovorů* píše: O čem tu je řeč?! Je veškerá, pracně získaná znalost fyziky a evoluce vesmíru jen taková hloupost? Zajisté to platí, pokud věříte, že vše je snem a vy jste se probudil z hezkého spánku a stvořil vesmír. Obávám se, že takovýto mysticismus není pro mě a nechci tím říct, že nerespektuji Bhagavána Ramanu.

Následující text vychází z odpovědi, kterou jsem mu napsal:

Čemu říkáte „pracně získaná znalost fyziky a evoluce vesmíru“ je výsledkem pozorování a teorií (úvah), vytvořených lidskou myslí. Jinak řečeno – je to soubor domněnek, které se zakládají na určitém výkladu toho, co bylo pozorováno. Nicméně, jak již filozofové vědy dlouho vědí, ta samá pozorování mohou být interpretována různým způsobem, takže i řada naprosto rozdílných teorií dokáže docela dobře vysvětlit totožný úkaz (pozorování). Proto teorie, aktuálně přijaté vědeckou obcí, jsou smluvní a mohou být (přinejmenším teoreticky) nahrazeny úplně odlišnou sadou teorií, které dokáží správně objasnit ten samý jev.

Nadto teorie, které byly v minulosti přijaty celou vědeckou obcí, byly později zdiskreditovány novým bádáním, byly nahrazeny novějšími teoriemi, které se zdají být více uspokojivé. Filozofové vědy o tom hovoří jako o *problému výměny teorií*. Protože dřívější teorie byly nyní nahrazeny novějšími, můžeme si být docela jisti, že i současné teorie budou, dříve či později, nahrazeny jinými. Podstata vědy je nejistá a měla by nás nabádat k opatrnosti ohledně termínu *vědecké poznání*, nebo jakéhokoli tvrzení, že cosi bylo *dokázáno vědou*. To, čemu říkáme *vědecké poznání*, je podrobena neustálé změně a nikdy to není zaručené.

A co je důležitější, všechny objekty vědy jsou založeny na metafyzickém předpokladu, který nelze ověřit, nebo vyvrátit, že nějaký předmět, který je zakoušen, existuje nezávisle na zakoušejícím. Všimáme si toho, co se zdá být vnějším světem, a předpokládáme, že svět existuje nezávisle na našem vnímání, právě tak jako ve snu vnímáme něco, co se zdá být vnějším světem a v ten čas se domníváme, že existuje nezávisle na našem vnímání. Ale to, čeho si ve skutečnosti všimáme, není nějaký vnější svět jako takový, ale jen série vnímaných představ, vytvořených v naší vlastní mysli.

Kupříkladu když vidíme strom, tak ve skutečnosti vidíme mentální obraz stromu. Jestli je tento mentální obraz stromu způsobený něčím, co jakkoli existuje vně naší mysli (a pokud ano, tak v jakém rozsahu to existuje), tak k tomuto naše mysl nemá žádné způsoby poznávání. Navzdory této základní nejistotě ohledně všeho, co se nám zdá, že zažíváme, je věda postavená na svévolném předpokladu, že naše vnímané zkušenosti jsou nějakým způsobem způsobeny objekty, které existují nezávisle na našem zakoušení těchto objektů.

Nebyli to jen mystici, jak se jim říká, kteří odmítali představu, že existuje svět nezávislý na mysli, ale i filozofové se dlouho trápili s problémem hledání nějakého způsobu důkazu existence takového světa. V reakci na pochyby ohledně vnějšího světa, vyjádřené filozofem Humem a dalšími, Kant výstižně napsal (v poznámce k jeho předmluvě k jeho *Kritice čistého rozumu*, že je „hanbou filozofie a lidského úsudku obecně, že existence vnějších předmětů (...) musí být přijata jen vírou a že pokud kdokoli o jejich existenci oprávněně pochybuje, nejsme schopni rozporovat jeho pochyby žádným uspokojivým důkazem“. Navzdory úsilí mnoha filozofů žádný z nich nikdy nedokázal najít jakýkoli nezvratný důkaz či svědectví, že něco existuje vně naší mysli. Jak napsal filozof Hume (v poslední kapitole *Zkoumání lidského rozumu*):

„Jakým důkazem může být prokázáno, že vjemy mysli musí být způsobeny vnějšími objekty? A nezáleží na tom, zda jsou tyto objekty od mysli zcela rozdílné, nebo se jí nějak podobají (pokud je to vůbec možné), ať už vznikly z energie samotné mysli, nebo z nějakého podnětu jakéhosi neviditelného a nezjistitelného ducha, či snad z nějaké jiné příčiny, pro nás ještě více neznámé. Je potvrzeno, že ve skutečnosti mnoho těchto vjemů nevyvstává z něčeho vnějšího, jak tomu je ve snech, v šílenství a při jiných nemocech. A málo co může být tak nevysvětlitelné, že tělo, které by mělo fungovat v závislosti na mysli, samo do sebe stále přenáší nějaké vjemy mysli, tedy substanci, o níž se předpokládá, že je od hmotné přírody nesmírně odlišná, ba dokonce, že je jejím protikladem.

Faktickou otázkou zůstává, zda jsou smyslové vjemy zapříčiněny vnějšími objekty, které jsou se smysly v kontaktu. Jak máme takovou otázku vyřešit? Zcela jistě zkušeností, jako všechny další podobné otázky. Ale zkušenost je zde představována podmínkou být zcela tichý. Mysl k tomu však nemá vlohy. Má schopnost vnímání a zřejmě tak nemůže dosáhnout nějakého zakoušení svého spojení s objekty. Předpoklad takového spojení proto nemá žádnou oporu v logické argumentaci.“

Hume nebyl mystikem, ale na základě jednoduché a nezávislé úvahy dokázal rozeznat, co by mělo být naprosto zřejmým faktem, a sice že nemáme žádný adekvátní důkaz o existenci nějakých vnějších objektů, a také ani nemůžeme jejich existenci odvodit z našich zkušeností. Proto máme dobrý důvod nevěřit domnělé existenci vnějšího světa. A pokud jsme moudří a opatrní ve výběru našich domněnek, neměli bychom své metafyzické smýšlení zakládat na nejistém předpokladu, že takový svět skutečně existuje. Anebo, pokud si zvolíme víru v existenci nějakého vnějšího světa, měli bychom se držet toho, že je to víra prozatímní a měli bychom uznat, že se docela dobře můžeme mýlit.

Navzdory nedostatku jakéhokoli skutečného důkazu na podporu běžné domněnky, že tu je jakýsi vnější svět, který způsobuje naše vnímání, věda předpokládá, že takový svět existuje a všechny vědecké teorie jsou založené na přesvědčení, že tato domněnka je pravdivá. Nicméně Hume správně upozorňuje, že tato domněnka nemá žádnou oporu v našich zkušenostech či uvažování. Je to pouhý předpoklad, a to velmi nejistý, přesto je základem, na které stojí celá budova vědy.

Takže pokud je věda založená na slepé víře v nejistý metafyzický předpoklad, neměli bychom na ni spoléhat při přemítání o metafyzických otázkách. Přílišné spoléhání na vědu, zejména v oblastech, v nichž věda žádnou nemá kvalifikaci (jako je právě metafyzika a gnozeologie – nauka o poznání) se v moderní filozofii označuje hanlivým pojmem „scientismus“. Věda je dokonale užitečná ve své vlastní oblasti, ale nedokáže zodpovědět

nejzazší otázky: co je skutečnost a co pouhé zdání, co je pravé poznání a co je jen víra a otázku ze všeho nejdůležitější – co jsem já.

Věda je sama o sobě zjevně objektem, což omezuje rozsah jejího zkoumání na projevené objekty, a proto je v podstatě jen výzkumem jevů – fenoménů (ne skutečně existujících „objektů“). Věda nedokáže říci s nějakou náležitou mírou jistoty, zda jevy, které zkoumá, jsou skutečné, nebo jen iluzorní. Co všechny jevy zakouší, je jedině já, ale protože já není objektivní, tak jej věda nemůže zkoumat.

Zatímco věda zkoumá jen jevy, které jsou zažívány já, Šrí Ramana zkoumal já samotné a svým zkoumáním objevil, jak se stane, že já tyto jevy prožívá. Šrí Ramana odkryl, že já v sobě samém vytváří všechny jevy, které v bdělém stavu zažívá, jak se děje i v případě všech jevů, které zakouší ve snu a které současně samo zažívá, jako kdyby bylo jedním z těchto jevů, a sice tělem

Zkoumání, provedené Šrí Ramanou, bylo opravdu vědecké a mnohem racionálnější, než jakékoli zkoumání vykonané vědou, protože vědecké zkoumání je založené na předpokladu, že jevy jsou skutečné (nebo přinejmenším ne zcela iluzorní), zatímco Šrí Ramana nepředpokládal, že jsou nějaké jevy skutečné a dokonce pochyboval o skutečnosti já, které všechny jevy zažívá. Takže když se pustil do svého sebezkoumání, poté co byl přemožen intenzivním strachem ze smrti, hledal, zda já by mohlo přežít, když tělo umírá a jako výsledek svého zkoumání objevil, že já je ve skutečnosti jen jedinou, věčnou a nekonečnou skutečností, která překročuje projevení jakékoli duality, mnohosti či rozdílnosti a je touto dualitou nedotčená.

Šrí Ramana slovy vyjádřil, k čemu svým sebezkoumáním došel, ale také ozřejmil, že nestačí, pokud mu jen věříme, protože každá víra je jen křehkým, nehmotným a nespolehlivým mentálním projevem. Šrí Ramana trval na tom, že bychom měli každý zkoumat já a pro sebe objevit to, co našel on.

Protože metafyzické otázky jako – co je skutečné, co je projevené, nebo co jsem já nemohou být přesvědčivě zodpovězeny ani vědou, ani filozofií, máme při hledání odpovědi na tyto otázky jedinou naději ve zkoumání já, které zažívá vše ostatní.

Existuje tento svět, když ho nevnímáme, nebo se zdá, že existuje jedině proto, že já vytvářím vjemové zážitky světa ve své mysli? V tuto chvíli na podobné otázky neznáme spolehlivou odpověď a nemáme žádnou naději je zodpovědět, dokud správně nepoznáme, co jsme my sami o sobě. Proto bychom měli před tím, než se zapleteme do těchto otázek, nejdříve zkoumat sami sebe, abychom pro nás a z vlastní zkušenost našli definitivní odpověď na otázku: „kdo (či co) jsem já?“.

Ke zveřejněnému článku existuje několik komentářů čtenářů, z nichž je tu část přeložená, včetně odpovědí Michaela Jamese. Pozn. překl.

Gaurishankar: Příklad s viděním určité mentální představy stromu nepokrývá celou řadu vnímání smyslových vjemů. Pokud si deset lidí stoupne blízko k témuž stromu a všech

deset pozorovatelů ohmatává kmen stromu, jeho kůru a větve, pokud všichni slyší cvrlikání ptáků, šelest listů, cítí vůni květů, jí ovoce z téhož stromu, nařezou z něj větve, vylezou na ten strom, pokud nějaký řidič narazí do tohoto stromu, který stojí na kraji cesty, pokud deset fotografů udělá snímek téhož stromu a deset kameramanů natočí film s herci, sedícími na témže stromu, pokud blesk do tohoto stromu udeří, datel do něj ťuká, zahradník ten strom přesadí a veze jen na nákladáku a tak dále ... nemusíme pochybovat, že ten strom je součástí vnějšího světa. Tvrzení, že nemáme žádný adekvátní důkaz, že zmíněný strom ve skutečnosti existuje, můžeme klidně přenechat skeptickým snům filozofů. Nedokáže-li Hume vidět v naší zkušenosti nebo v našich úvahách nějaký podklad pro domněnku, že existuje vnější svět, který způsobuje naše vnímání (zde v příkladu stromu), pak ho nechme takto přemýšlet, ať je spokojený.

Ale jak říkáte Michaeli, tato diskuze by pro nás měla být příležitostí ke zkoumání sebe sama, abychom našli konečnou odpověď na otázku „kdo či co jsem já?“.

Michael James: Gaurishankare, Bhagaván často používal sloveso „vidět“ obrazně ve významu „vnímat skrze jakýkoli z pěti smyslů“. Jak uvádíte, můžeme vidět, dotýkat se, cítit a slyšet strom a všechny tyto smíšené vjemy, které o stromu máme, vytvářejí mentální obraz či dojem nějakého objektu, kterému říkáme strom. Ale žádný z těchto vjemů, ani jejich kombinace, nám neprokazuje, že strom skutečně existuje nezávisle na těchto vjemech či dojmech, protože úplně ty samé pocity a dojmy můžeme mít v nějakém snu. Ve snu věříme, že si všímáme stromu, který existuje nezávisle na našem vnímání. Když se vzbudíme, rozpoznáme, že byl tvořen pouze naší vlastní myslí.

Celý důkaz, který ve svém komentáři popisujete, můžete zakoušet ve snu, ale nyní (ve stavu bdění) byste neargumentoval, že tento důkaz prokazuje, že svět, vnímaný ve vašem snu, existoval nezávisle na vás. Proč byste tedy měl předpokládat, že stejný druh důkazů, které zakoušíte ve stavu bdění, prokazují, že nyní vámi vnímaný svět existuje nezávisle na vašem vnímání?

Pokud se kohokoli ve vašem snu zeptáte, zda si i oni uvědomují stejný svět jako vy, pak budou nepochybně tvrdit, že si ho všímají a že si ho všímali dokonce, i když jste spal (*míněn je předpokládaný spánek snícího ve snu – pozn. překl.*). Ale když se z tohoto snu vzbudíte, jejich svědectví nebude mít pro vás žádnou cenu, protože rozpoznáte, že všichni byli stvoření vaší vlastní myslí. Proč byste tedy měl přikládat důležitost svědectví jiných lidí, kteří také vnímají tento svět a všímali si ho, i když jste spal?

Bhagaván říkal, že spoléhání se na svědectví jiných lidí, jako na důkaz, že vaše tělo a tento svět existovaly, když jste spali, je jako spoléhání se na svědectví zloděje, že není vinen krádeží. Ostatní lidé, kteří vám říkají, že tento svět existoval, zatímco jste spal, jsou součástí světa, jehož existence je pochybná. Tak jak může jejich svědectví poskytnout dostatečné důkazy k prokázání, že svět existoval, když jste jej nevnímali?

Jejich svědectví může být přípustné jen za předpokladu, že existovali, když jste spal, takže přijímání jejich svědectví by bylo jako dokazování kruhem – byl by to tedy smyšlený

závěr, využívající předpokladu k tomu, aby dokázal sám sebe. Jinak řečeno by to znamenalo spojitou argumentaci, protože jejich svědectví by bylo platné, jedině když by existovali, zatímco vy byste spal, takže pokud by svět neexistoval, jejich svědectví neplatí.

Když vlastně neznáme ani sami sebe, jak můžeme znát pravdu o tomto světě, který zažíváme jen při zakoušení nás samých jako tělo a mysl? Kdybychom opravdu byli toto tělo a mysl, pak bychom se měli vždy takto zakoušet, tedy i během snění a spánku bez snů. Ale ve snu se zakoušíme jako jiné tělo (vytvořené myslí) a ve spánku beze snů se zakoušíme bez těla i myslí. Proto nemůže být tímto tělem a myslí, a proto je naše nynější znalost sebe sama zmatená a mylná. A navíc, když nejsme to, co se nyní zdáme být, jak si můžeme být jisti, že tento svět je nyní to, co se zdá být?

Humeho jsem citoval, jen abych ukázal, že nejenom tzv. mystikové, jako například Bhagaván, k nám ze své vlastní transcendentní zkušenosti hovořili o tom, že tento svět je jen mentální výtvar, ale že i běžní filozofové jsou schopni na základě prosté analytické úvahy pochopit, že nemáme žádný důvod přepokládat existenci toho světa jako nezávislého na našem vnímání.

Nárada: Michaeli, Celkem snadno chápu potíže, které měl tvůj přítel při přijetí či porozumění citovaného rozhovoru 616 z Hovorů se Šrí Ramanou Mahárišim: „*ahankara* (ego) vyráží jako raketa a okamžitě se rozprostře coby vesmír.“

Vysvětlil někdy Ramana toto hrůzostrašné tvrzení? I s tím největším respektem ke Šrí Ramanovi: jak může být ego schopné vytvořit vesmír? Jak to dokáže? Viděl Ramana vůbec kdy raketu? Odkud má být tato „raketa“ vypálena. Nebo tím myslel něco jiného? Ale možná, že se stanovisko dokonalého džňánina zcela liší od našeho běžného pohledu na svět a jeho zvyklosti.

Nicméně my, jako *adžňáninové* (lidé bez poznání), máme zkušenosti, jejichž podkladem je jen našich pět smyslů. Ale tváří v tvář gigantické síle *máji* (iluze), zahalující skutečnost, bych nevsadil na nic kromě ega. Bylo by dobré, pokud bychom si mohli přečíst nějaké detailní objasnění a obsáhlejší vysvětlení (Ramanova) výroku: „Když ego vstupuje do projevu, vstupuje do projevu i vše ostatní.“

Durvasa: Nemáme schopnost uniknout vnímání světa, a proto je skutečností, že zažíváme (tento) svět v bdělém stavu. Naše mysl nedokáže zodpovědět zmíněnou otázku (*existence nezávislého světa – pozn. překl.*) Dokonce ani v bdělém stavu nemáme žádné spolehlivé poznání, zda cokoli – včetně nás samých – opravdu vůbec existuje. Ve snu a v hlubokém spánku se dozajista nedá nic poznávat. Ale také tam na akademickou otázku není žádná odpověď. Nemáme důvod pochybovat, že tento svět neexistuje ve všech třech našich stavech (bdění, snění a spánek). Ptát se souseda a z jeho ujištění spekulovat o existenci vnějšího světa během našeho spánku – z toho asi nebudeme skládat nějaký vědecký důkaz. Po probuzení najdeme prakticky stejný svět, jako když jsme šli spát, a to je

dostatečně praktický důkaz. Nezáleží tedy na tom, že s jistotou nemůžeme celou věc definitivně rozhodnout. Další zkoumání této otázky nikam nevede.

Nechme svět, ať se jeví tím, čím se jeví. Přitom zkoumejme já, protože Šrí Ramana trval na tom, ať se snažíme nalézt sami pro sebe to, co on odhalil.

Mimochodem otázka „jak může cokoli existovat?“ je docela zajímavá.

Michael James: Nárado a Durvaso, na oba vaše komentáře jsem dnes odpověděl v novém článku: *Proč je nutné, považovat svět za neskutečný?*

Překlad zmíněného článku naleznete na:

http://www.rudolfskarnitzl.cz/Texty/ostatni_2018/povazovat_svet_za_neskutecny.pdf